
Mari incendii în istoria orașului Bistrița

Corneliu GAIU

Cuvinte cheie: Bistrița, incendii, distrugeri, reconstrucții, măsuri de avertizare, pompieri.

Keywords: Bistrița, fires, destruction, reconstruction, warning measures, firefighters.

Ca orice oraș vechi, cu o istorie îndelungată, Bistrița păstrează mai mult sau mai puțin în caracteristicile planului său arhitectural, urme ale evoluției sale istorice, alături de semne ale creșterii sale organice. Timpul și nevoile schimbătoare ale oamenilor au modificat treptat aspectul orașului însă toate aceste modificări nu au șters miezul structurii sale inițiale. Chiar dacă evoluția parcelărilor și a ocupării spațiului locuit nu pot fi clar delimitate, anumite indicii vorbesc despre existența mai multor nuclee de locuire. La 1264 papa Urban al IV-lea a intervenit pentru returnarea de către Ștefan, fiul lui Bela al IV-lea, a satelor și pământurilor Bistrița, Rodna, Jelna și Crainimățul, către regină, careia i-au aparținut „din vremuri a căror amintire s-a pierdut”. Această poziție este reconfirmată printr-un document din 1287 prin care episcopul de Strigoniu îl însărcinează pe episcopul Transilvaniei, Petru, să dea ajutor slujbașilor reginei Elisabeta la încasarea dărilor ei din *districtul* Bistriței. Statutul de domeniu al reginei induce prezența în fruntea orașului a unui comite numit de către aceasta. Primul dintre aceștia, amintit în documente a fost, la 1274, „*Magister Paulus, comes de Rodna et de Byszerce*”. La 1295 această magistratură era ocupată de către „*magister Vivoianus*” comite al camelei regale, fapt care presupune funcționarea unei monetării în oraș și a unei mici cetăți de comite.

Așezarea primește în aceste condiții profilul unui centru urban cu o dezvoltare planificată, a cărui imagine topografică cu o piață amplă în care se edifică biserica parohială și spre care duc cele patru străzi principale, aflate pe axul drumului comercial se definitivează până la mijlocul veacului al XIV-lea. În a doua jumătate a secolului al XIV-lea economia Bistriței se profilează tot mai mult pe negoț și meșteșug, chiar dacă activitățile legate de îndeletnicirile agricole ocupă un loc încă important. Meșteșugurile se diferențiază, apar primele organizații ale meșteșugarilor, breslele, cum ar fi cea a măcelarilor documentată la 1361. Mai sunt amintiți în această perioadă: postăvarii, aurarii, brutarii, blănarii, croitorii, curelarii, cizmarii și alții. Dovadă a importanței deținute de activitățile comerciale în viața economică a orașului este dreptul de liberă trecere, cu bunurile și mărfurile lor, prin Transilvania și Ungaria, acordat prin același privilegiu. Poziția aceasta a fost și mai clar consolidată prin actul regelui Ludovic de Sigismund, din 24 aprilie 1353, care acorda Bistriței dreptul de târg anual, în aceleași condiții ca și cele stabilite pentru orașul Buda. Pricinile care se puteau ivi în perioada iarmarocului urmau să fie soluționate exclusiv de jurații orașului. La 11 iunie 1366 regele Ludovic I dispune respectarea dreptului deplin la alegerea anuală a judeului și juraților prin învoirea tuturor oaspeților și locuitorilor din Bistrița, la fel ca și Sibiul. De la aceste funcții erau excluși nobili stabiliți în district care erau în schimb obligați, prin prevederile aceluiași act, la plata dărilor către rege alături de ceilalți locuitori ai districtului. Totodată se întărește rolul Bistriței ca centru al zonei de colonizare din regiune, juzii și jurații localităților din district putând fi instalați doar cu acordul magistratului din Bistrița. Ca instanță de apel a pricinilor judecate la Bistrița se instituie magistratul de Sibiu, prevedere care nu face decât să întărească unitatea comunităților săsești. Bistrița devine centrul necontestat al ținutului, orașul primind toate atributele unui oraș liber cu drept de stemă și pecete proprie. Se ridică casa sfatului, la 1409 orașul primea dreptul de a se înconjura cu ziduri ca și alte orașe transilvănene; în aceeași

vreme este atestată (1388) existența unei școli amplasate probabil în vecinătatea bisericii parohiale, clădirea fiind refăcută în anul 1565 de către maistrul Antonius. În locul ei în 1832 era ridicat un nou local cu două etaje, în stil clasicist, demolat în anul 1935. Întărirea economică are drept urmare în plan urbanistic o creștere a numărului de parcele ocupate și înmulțirea imobilelor cu un confort sporit, mai spațioase și mobilate adecvat. Numărul caselor din piatră cu două niveluri care ocupau zona centrală a orașului schimbă peisajul urban al Bistriței. Aceste imobile erau locuite de patriciatul orașului, de familiile cu veniturile cele mai mari. Valoarea acestor case este subliniată și de prețul de cumpărare a unora dintre acestea. La 1402 Petrus Kretschmer cumpăra o casă de piatră situată „circa aciem in via lapidea sicut de foro transitur ad beatem Virginem ad sinistram silicem pa partem” cu suma de 1.000 de florini¹. La 1534 casa lui Andreas Beuchel (casa Ion Zidaru) valora 500 de florini. Și alte case, unele din ele conservate până astăzi, denotă o activitate constructivă pretențioasă și o populație prosperă. În descrierea pe care o face orașului la 1564 Andrea Gromo ne dă imaginea unui oraș „frumos, bogat, populat și puternic”. Forma sa este ovală. Cele două laturi mai mici sunt îndreptate una spre sud, cealaltă spre nord, iar celelalte două una spre est, cealaltă spre vest. „Străzile drepte sunt tăiate, de la un capăt al orașului la celălalt, de pâraie formate din acele izvoare care curg prin tot orașul, spre marele folos al locuitorilor și totodată spre desfătarea ochilor privitorilor. Și pe fiecare din laturile acelea este o poartă principală cu foarte multe mori de-a lungul șanțurilor, puse în mișcare de apa izvoarelor ce țâșnesc acolo, și ele pot să macine mult mai mult decât nevoile orașului”². Nevoia de confort și puterea economică a patriciatului din Bistrița duc la înlocuirea treptată a vechii arhitecturi din lemn sau paiantă prin construcții din piatră și cărămidă. Centura de ziduri care a înconjurat orașul în a doua jumătate a secolului al XV-lea precum și marele incendiu care a pustiit orașul la 1457 au grăbit o asemenea dezvoltare. După analizele efectuate de către Paul Niedermaier se apreciază că la începutul secolului al XVI-lea în Bistrița erau aproximativ 200 de imobile din piatră (aproape jumătate din numărul de imobile din intramuros) pentru ca la sfârșitul aceluiași secol să ajungă la cca 400³. Înflorirea edilitară a orașului a implicat o puternică creștere a producției de materiale de construcție și apariția unui corp de meșteri recunoscuți pentru valoarea lor, fiind solicitați la diverse lucrări edilitare din zonă, dar și în locuri mai depărtate. Dezvoltarea urbanistică impusă de apărare a dus la cristalizarea unui tip de casă specific care propune pentru zona centrală a orașului o desfășurare a construcțiilor pe două niveluri, în străzile laterale și suburbii dominând tipul de gospodărie mai apropiat de tipul rural. Puterea sa economică se consolidează în afaceri rentabile legate de comerț și exploatarea resurselor miniere de la Rodna.

Înnoirile și completările edilitare duc la creșterea numărului de parcele construite de la 490 la 1400 la peste 800 la 1550⁴, impunând o aglomerare a spațiului intramuros și la definitivarea unei rețele de străzi înguste și pasaje care permit circulația între arterele principale, care pornesc dinspre Piața Centrală.

Creșterea numărului de parcele construite se va realiza prin extinderea construcțiilor din extramuros, numărul de loturi din spațiul intramuran menținându-se la 465, numerotarea începând cu primăria și încheindu-se cu actuala stradă George Coșbuc. Trecerea de la o arhitectură de lemn la cea de zid se produce cel mai probabil după 1400 cunoscând o dezvoltare mai susținută după mijlocul secolului al XV-lea. Dar casele patriciatului nu se diferențiază de cele ale oamenilor de rând doar prin materialul de construcție ci, în primul rând, prin funcțiunea, confortul, aspectul formal și relația organică dintre spațiile interioare și cele exterioare. Reconstituirea aspectului orașului în epocile trecute este îngreunată de transformările pe care le-au suferit clădirile în timp datorită, atât unor factori întâmplători (cutremure, incendii) cât și schimbărilor de programe arhitecturale și curente artistice care îndeamnă proprietarul să schimbe aspectul construcției, să-l adapteze modei timpului și nevoii de confort. Știri despre incendii care au mistuit o zonă sau alta a orașului apar mereu în relatările vremii. Țesutul urban al Bistriței încorporează constrângerile și reglementările care au stabilit evoluția orașului, de la trasarea tramelor stradale, la evoluția parcelarului, tipologia caselor și modul de ocupare a terenului. Adaptarea la un mod de viață nou, diferit de cel anterior, a adus modificări

1 K. Gündisch, „Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea”, în *File de istorie*, IV, Bistrița 1976, p. 156.

2 Maria Holban (red. resp.), *Călători străini despre țările române*, II, București: Editura Științifică, 1970, p. 348

3 P. Niedermaier, *Siebenbürgische Städte. Forschungen zur städtebaulichen und architektonischen Entwicklung von Handwerksorten zwischen dem 12. und 16. Jahrhundert*, Bukarest-Koln-Wien, 1979, 124.

4 Gh. Mândrescu, *Arhitectura în stil Renaștere la Bistrița*, PUC 1999, p. 16.